

יחסי בריטניה-ישראל: לעצור את ההתדרדרות

עזריאל ברמנט | 21 במאי, 2024 | גיליון 1857

במשך שנים רבות, בריטניה הייתה אחת מבעלות הברית החזקות של ישראל באירופה. בעקבות פיגועי 7 באוקטובר, הממשלה השמרנית הביעה הבנה מלאה לזכותה של ישראל להשתמש בכוח נגד חמאס ברצועת עזה, ובריטניה אף השתתפה במאמצים המוצלחים ליירוט מתקפת הכתב"מים והטילים מצד איראן ב-13 באפריל. עם זאת, בריטניה הביעה חשש גובר ותמיהה ביחס להתנהלות הישראלית במלחמה ועקב הטענות לחוסר שיתוף הפעולה מצד ישראל בהתרת כניסת סיוע הומניטרי לרצועה, והחלה בוחנת את האפשרות להטיל איסור על מכירת נשק לישראל. למרות שלאיסור כזה יהיה ערך סמלי בלבד, הוא יעיד בבירור על הסתייגות בריטניה ממעשיה של ישראל. אם ממשלת בריטניה תיישם מהלך זה, ישראל תצטרך לשקול היטב את תגובתה לנוכח הנזק הפוטנציאלי ליחסים עם אחת מבעלות בריתה הקרובות ביותר באירופה.

עד לפיגועי 7 באוקטובר, יחסי ישראל עם בריטניה שגשגו חרף היעדר התקדמות לקראת פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. החלטת בריטניה לעזוב את האיחוד האירופי ביוני 2016 אף נתפסה בישראל כהזדמנות לקדם אימה את הסחר. ואכן, בריטניה הפכה לאחת משווקי הייצוא הגדולים ביותר של ישראל אחרי ארצות הברית, לאחר שחתמה על הסכם סחר ושותפות (TPA) עם ישראל בינואר 2021, ובהמשך על מזכר הבנות חדש לפיתוח שיתוף פעולה במספר תחומים, וביניהם סייבר, טכנולוגיה, סחר והגנה. קשרי הסחר האיתנים הללו וחיזוק שיתוף הפעולה הביטחוני, היו עדות לקשרים הטובים בין שתי המדינות.

לאחר 7 באוקטובר הצהיר ראש ממשלת בריטניה רישי סונאק על תמיכה "חד-משמעית" של בריטניה בישראל, "לא רק היום, לא רק מחר, אלא תמיד". דבריו אלה גובו בשיגור אמצעים צבאיים למזרח הים התיכון כסיוע לישראל וכדי לחזק את הביטחון האזורי. ב-19 באוקטובר ביקר המנהיג הבריטי בישראל כדי להביע את הזדהותו עם העם הישראלי, ורק לאחרונה, ב-13 באפריל, השתתפו מטוסי טייפון של חיל האוויר המלכותי הבריטי ביירוט המוצלח של מתקפת הכתב"מים והטילים של איראן על ישראל.

אולם על רקע המספר הרב של הרוגים פלסטינים והמצב ההומניטרי המחריף בעזה, הלך הרוח הציבורי בבריטניה הפך לעומתי לישראל. גם כאשר היחסים בין ממשלת ישראל לבריטניה היו חזקים, ישראלים רבים נותרו חשדנים כלפי דעת הקהל הבריטית. בשנת 2010 ציין שמעון פרס המנוח בריאיון כי הממסד בבריטניה "מאוד פרו-ערבי... ואנטי ישראלי". מספר שנים לאחר

מכן, ישראלים התריעו על האיבה כלפי ישראל שהפגינו אישי ציבור דוגמת ג'רמי קורבין, מנהיג מפלגת הלייבור בשנים 2015-2020. מבחינת בריטניה, האנטישמיות נתפסה כבעיה ספציפית של מפלגת הלייבור בזמן שלטון קורבין. בשנת 2018 גינה ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו את קורבין במילים חריפות, בעקבות השתתפותו בטקס זיכרון לכבוד הטוריסטים שעמדו מאחורי טבח הספורטאים באולימפיאדת מינכן ב-1972.

מאז הטבח ב-7 באוקטובר חלה עלייה משמעותית באירועי האנטישמיות בבריטניה, שהביאה את יהודי הממלכה לחוש אי ביטחון גובר. ארגון ה-CST (Community Security Trust), המתעד את מספר התקריות האנטישמיות בבריטניה, דיווח על 4,103 אירועים אנטישמיים בשנת 2023 – המספר השנתי הגבוה שתועד אי פעם על ידי הארגון. מתוך 4,103 אירועי שנאה נגד יהודים שדווחו, 2,699 (66%) התרחשו ב-7 באוקטובר ולאחריו. מדובר בעלייה של 589% בהשוואה ל-392 מקרי האנטישמיות שדווחו ל-CST בתקופה המקבילה בשנה הקודמת. הזינוק הגדול ביותר במתקפות אנטישמיות התרחש מיד לאחר פיגועי 7 באוקטובר, עוד בטרם פתחה ישראל במתקפה הצבאית שלה בעזה.

במהלך ששת החודשים האחרונים התקיימו בלונדון הפגנות קבועות נגד מלחמת ישראל בעזה. המחאות משכו אליהן עשרות אלפי מפגינים, וכללו מדי פעם קריאות להשמדת ישראל ולהאדרת חמאס. האווירה המתלהטת בבריטניה באה לידי ביטוי בסערה התקשורתית על בחירות הביניים ברוצ'דייל, שנערכו בסוף פברואר. ג'ורג' גאלווי, הנחשב לאחד הפוליטיקאים השנויים ביותר במחלוקת בבריטניה, זכה בכמעט 40% מהקולות בזכות ניצול יעיל של רגשות הכעס על המלחמה בעזה בקרב הקהילה המוסלמית. מפלגת הלייבור נהנתה מרוב של קרוב ל-10,000 קולות, אך נטשה את המועמד שלה, אזהר עלי, לאחר אמירתו שישראל אפשרה בכוונה את הפיגועים ב-7 באוקטובר.

שר התפוצות עמיחי שיקלי ניצל את ההתפתחויות הללו כדי לטעון ש"לונדון היא העיר האנטישמית ביותר במערב". אמירות כאלה אך מוסיפות לתחושת אי-הנוחות של הקהילה היהודית המקומית. למעשה, המציאות בבריטניה מורכבת יותר. למרות העלייה הניכרת בתקריות אנטישמיות, סקר YouGov ממרץ 2024 העלה שרק ל-4% מהציבור הבריטי יש דעה "חיובית" על חמאס. רעיון פתרון שתי מדינות, עם מדינה ישראלית ומדינה פלסטינית עצמאיות השוכנות זו לצד זו, זוכה ל-64% תמיכה בבריטניה, ואילו הרעיון של מדינה פלסטינית אחת זוכה ל-5% תמיכה בלבד. למרות זאת, אין ספק שהתמיכה הציבורית בישראל בבריטניה נמצאת בירידה, בדומה למצב בארצות הברית. כאשר נשאלו המשיבים בסקר באיזה צד הם תומכים יותר, 29% בחרו בצד הפלסטיני ורק 15% בחרו בצד הישראלי.

שר החוץ הבריטי, דיוויד קמרון, שמונה על ידי ראש ממשלתו בנובמבר 2023, הפך לפנים המייצגות של מדיניות בריטניה ביחס למלחמה בעזה. למעשה, קמרון היה ידיד ותיק של ישראל, כפי שהוכיח בשנים שבהן כיהן כראש ממשלה (2010-2016). במהלך תקופת כהונתו, הוא תיקן את חקיקת השיפוט האוניברסלי כדי להסיר את האיום של צווי מעצר פוליטיים נגד

גורמים ישראלים רשמיים, היה שותף לישראל בדאגה מתוכנית הגרעין האיראנית, ותמך בקו נוקשה נגד איראן. עם זאת, הוא גם עורר תמיהה בישראל כאשר תיאר את עזה כ"מחנה שבויים" במהלך ביקור בטורקיה ב-2010.

אולם, גם קמרון מתוסכל יותר ויותר מישראל כיום, בעיקר עקב תפיסת חוסר שיתוף הפעולה הישראלי בהתרת כניסת סיוע הומניטרי לעזה. בבריטניה גובר החשש שניהול המלחמה לא הופך רק את ישראל לפחות בטוחה, אלא גם את בריטניה. במאסר בחרה בריטניה לתמוך בהחלטה 2728 של מועצת הביטחון של האו"ם, שקראה להפסקת אש מיידית במלחמה בין ישראל לחמאס בעזה ואשר אושרה בעוד ארצות הברית נמנעה בהצבעה. אולם הצעד המשמעותי יותר הוא החלטת בריטניה לשקול לעצור מכירת נשק לישראל. ראוי לציין כי כל ממשלות בריטניה, בלי יוצאת מן הכלל, ביטאו התנגדות עזה לבניית התנחלויות בגדה המערבית. ובתחילת מאי, בריטניה חברה לאיחוד האירופי בהכרזת סנקציות חדשות על אנשים וקבוצות קיצוניים המואשמים בנקיטת אלימות נגד פלסטינים באזור.

באפריל השנה קרא לורד ריקטס, לשעבר המזכיר הקבוע במשרד החוץ של בריטניה, להקפיא את מכירת הנשק לישראל. ישראל הגיבה בחריפות להחלטת קנדה לאסור מכירת נשק לישראל, וייתכן שנראה תגובה דומה אם יוקפאו מכירות הנשק גם מבריטניה. לדברי אלישיה קרנס, היו"ר השמרני של הוועדה הנבחרת לענייני חוץ של הפרלמנט הבריטי, ממשלת בריטניה קיבלה יעוץ מעורכי הדין שלה, הקובע שישראל הפרה את החוק הבינלאומי בעזה, אם כי הוא לא פורסם ברבים. האפשרות שישראל מפרה את החוק הבינלאומי עוררה לחץ רב בממשלת בריטניה, שכן מצב כזה מחייב אותה להקפיא מיידית את מכירות הנשק, נגד רצונה. יצוא הנשק של בריטניה לישראל שווה רק כ-50 מיליון דולר בשנה, שכן ארצות הברית היא ספקית הנשק החשובה ביותר של ישראל, לכן ברור שלאיסור על מכירת נשק בריטי יהיה ערך סמלי בלבד. למרות זאת, בעקבות מותם ב-1 באפריל של שלושה עובדי סיוע בריטיים בעזה, יש בממשלת בריטניה הסבורים שאיסור על מכירת נשק יהיה האמצעי החזק ביותר לאותת על אי-הסכמתה למעשיה של ישראל.

מדובר בנושא טעון במערכת היחסים בין שתי המדינות. ההחלטה בבריטניה לאסור על מכירת נשק במהלך מלחמת יום הכיפורים הייתה נקודת שפל ביחסים עם ישראל, וממשלות בריטניה המשיכו לנקוט אמצעי זה בהזדמנויות נוספות בעבר, למשל במהלך מלחמת לבנון הראשונה ב-1982. האיסור הוסר רק ב-1994, לאחר החתימה על הסכם אוסלו. אולם רבות השתנה מאז. ישראל ובריטניה מקיימות כיום שיתוף פעולה הדוק בתחומי הסייבר והמודיעין, וישראל היא אחת משותפות המרכזיות של בריטניה בתחום טכנולוגיות צבאיות.

הסכנה המיידית של איסור מכירת נשק התמתנה בעקבות התקפת איראן על ישראל. קמרון טען שהאיסור יראה "מגוחך" לאחר המתקפה האיראנית וכי הפסקת מכירת נשק תשאיר את בריטניה עם "פחות מנופים, לא עם יותר". אלא שהחלטה ישראלית לבצע מבצע קרקעי רחב היקף ברפיח עלולה ליצור משבר חדש ביחסים הדו-צדדיים.

במהלך המחצית השנייה של 2024 אמורות להתקיים בבריטניה בחירות כלליות, שבהן צפויה מפלגת הלייבור לנצח - במיוחד לאחר ההישגים הגרועים של השמרנים בבחירות המקומיות ב-2 במאי. מיד לאחר מתקפת ה-7 באוקטובר, מנהיג מפלגת הלייבור ומנהיג האופוזיציה סר קיר סטארמר, עמד איתן בתמיכתו החזקה בישראל והתנגד לקריאות להפסקת אש, למרות הביקורת שספג במפלגתו. סר סטארמר פעל רבות לשיקום מפלגתו לאחר הבעיות שנוצרו בתקופת קורבין, ועדיין יתקשה להתעלם לאורך זמן מהביקורת החריפה על ישראל שהשמיעו מספר מעמיתיו למפלגה.

היחסים בין בריטניה לישראל צפויים להישאר מתוחים ותחת מנהיגות פוליטית חדשה עלולים אף להתדרדר, במיוחד אם לא נראה מהלכים לקראת הפסקת אש במלחמה ברצועת עזה או רמז לתהליך מדיני ארוך טווח בין ישראל לפלסטינים. לנוכח הסבירות הגוברת של החלטה בריטית להטיל איסור על מכירת נשק, ישראל תמצא עצמה נדרשת לתגובה זהירה כדי למנוע פגיעה אפשרית ביחסים עם אחת מבעלות בריתה הקרובות באירופה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט